

KULTURNI MULTIPRAKTIK S SAŠO PAVČEK

Lara Prijatelj, dijakinja 3. letnika gimnazije,
program Mednarodna matura, Gimnazija Bežigrad, Ljubljana

Na Gimnaziji Bežigrad vsako leto organiziramo kulturni dogodek z imenom Kulturni multipraktik. V šolskem letu 2017/2018 se je na naše povabilo na pogovor odzvala tudi znana slovenska igralka Saša Pavček. V spodnjem besedilu predstavljam njene misli, ideje in sporočila, ki sem jih iz nje izvabila in se dotikajo njenega življenja in ustvarjanja. Spregovorili sva tudi o izobraževanju mladega človeka in begu možganov.

ZA UVOD: O NAŠI GIMNAZIJI

Vsako leto na Gimnaziji Bežigrad poteka Kulturni multipraktik, dogodek, na katerega dijaki v imenu šole povabijo umetnike in kulturne ustvarjalce z različnih področij. Namen tega dogodka je v živo spoznati presežke v slovenski družbi z različnih področij kulturnega udejstvovanja, za dijake voditelj je dogodek (samo)preizkus in predstavitev njihovih organizacijskih in komunikacijskih veščin ter poznavanja določenega področja, za druge dijake in udeležence pa doživetje kulturnega dogodka in evalvacija njegovih različnih dimenzij in še marsikaj. Na letošnjem Kulturnem multipraktiku, 20. marca 2018, so potekali pogovori z igralci, režiserjem, oblikovalko stekla, dramaturgom in prevajalcem ter direktorjem fotografije.

Gimnazija Bežigrad predstavlja institucijo presežka, ki svojo pozicijo vsako leto potrjuje skozi različne kazalnike. Eden ključnih in reprezentativnih kazalnikov njene kakovosti in uspešnosti so zagotovo vsakoletni odlični rezultati mature z visokim številom zlatih/diamantnih maturantov, vsekakor pa tudi uveljavljeni program Mednarodna matura, ki ga šola poleg rednega gimnazijskega programa izvaja že vrsto let. Namen mojega prispevka seveda ni raziskovati razlogov, ki pripeljejo do odlične pozicije naše gimnazije, so pa zagotovo tudi prireditve, kot je Kulturni multipraktik, del te zgodbe, saj izkazujejo najvišje standarde slovenskega srednješolskega izobraževanja. Sam koncept te prireditve in organizacije že terja pomembno

pozicijo šolske ustanove, ki nam dijakom omogoča nagovarjanje in povabilo uveljavljenih govornikov in visokih gostov, da nastopijo na prireditvi.

Gre za goste, ki so znane medijske oz. družbene osebnosti, ob tem pa so, glede na njihovo delo in vlogo, tudi zelo zavzeti, "zasedeni". Njihovo sprejetje povabila je za dijaka velikanski kompliment in v naslednjem trenutku zanj tudi velika odgovornost, saj na prireditvi dijak z gostom opravi pogovor. Kljub temu da gre za dijake, ki predstavljajo uspešne posameznike, tovrstna naloga ni enostavna.

Imeti dostop do pomembnih, zanimivih in uspešnih gostov ter pripraviti in voditi pogovor z njimi je za dijaka prvi izziv. Koncept prireditve pa terja še nekaj več, saj se na prireditvi, ki poteka v več prostorih gimnazije, hkrati, ob istem času zvrsti več pogovorov: sogovornik mora biti zanimiv tudi za dijake, da čimbolj pritegne njihov interes, kar se kaže v številu potrjenih vstopnic za posamezen konkretni nastop. Tako si v resnici naenkrat konkurira večje število dijakov s svojimi gosti.

KULTURNI MULTIPRAKTIK S SAŠO PAVČEK

V pričujoči predstavitvi so ujeti zame dragoceni trenutki interakcije med menoj in mojo gostjo ter občinstvom. Moja gostja je bila igralka Saša Pavček, ki se je na moje povabilo z veseljem odzvala.

Pogovor želim predstaviti čimbolj

nazorno in celovito, prav tako tudi priprave nanj. Vprašanje, ki se na začetku postavlja kar samo od sebe, je vprašanje razloga za izbor te osebnosti in kako je bil vzpostavljen prvi stik z njo.

Torej: zakaj ravno igralka Saša Pavček?

Sama sem več let obiskovala Mladinsko gledališče Svoboda Trbovlje pod mentorstvom gospe Nande Guček in sem v tem gledališču tudi aktivno sodelovala. Igrala sem različne vloge in se za svoje nastope zelo aktivno pripravljala. Vedno sem se spraševala, kako to počnejo najboljši: ena od njih je zagotovo slovenska igralka Saša Pavček. Naključje je hotelo, da sem gospo Sašo Pavček osebno spoznala v 7. razredu osnovne šole in v najinem pogovoru se je stkala vez, ki mi je omogočila pristen stik z njo. Naj ob tem zapišem tudi, da sem prepričana, da je s tako odprto osebo, kot je gospa Saša Pavček, mogoče vzpostaviti stik tudi na kak drug način, saj njena predanost gledališču in igri ter ljubezen do mladih odpirata neskončne možnosti vzpostavljanja stikov z njo.

Uvodna predstavitev gostje

Svojo spoštovano gostjo na Kulturnem multipraktiku sem predstavila z naslednjimi besedami: »Danes je z nami gostja, ki je na odru nastopila že v gimnazijskih letih, igrala je v ljubljanskem Pionirskem domu in Šentjakobskem gledališču. Njena umetniška pot se je nadaljevala na Akademiji za gledališče, radio, film in televizijo, kjer je leta 1983 tudi diplomirala. V svoj ustvarjalni opus

lahko šteje veliko dramskih del, dramskih likov, nastopala je na televiziji, v filmih in nadaljevanjih. Je tudi dobitnica več nagrad, nazadnje, leta 2017, je prejela nagrado Borštnikov prstan. – Pisateljica, igralka, pesnica in profesorica na AGRFT: z nami je gospa Saša Pavček.»

Gospa Saša Pavček se je zahvalila za povabilo in povedala, da jo zelo veseli, da je med nami. Povedala je, da se bova dotaknili tem, ki so za nas mlade zanimive in privlačne.

Iz njenega življenja ... otroštvo ...

Na začetku sva se osredotočili na njeno otroštvo in spomine nanj. Rodila se je v Ljubljani, stari starši pa so bili s Primorske.

Otroštvo je preživela na Krasu pri noni in nonu in od tam izvira njena ljubezen do narečij. Na

sploh ima rada slovenski jezik v vseh njegovih prvinah. Zelo ji je drago, ko posluša nekoga, ki govori v svojem domačem narečju: prvič zato, ker so to drugačne melodije, drugače se sliši in tudi njegova osebnost drugače zažari. Na njeno ustvarjanje je imela Primorska, primorsko narečje in pokrajina pomemben vpliv.

Ob tem nam je gospa Saša Pavček zaigrala kratek odlomek iz monokomedije *Al' en al' dva?*, ki jo je v primorskem narečju napisala za svojega prijatelja, igralca Aleša Valiča (ki je bil, med drugim, tudi dijak Gimnazije Bežigrad). Monokomedija je leta 2004 dobila mednarodno literarno nagrado Umberto Saba.

Piše tudi pravljice in radijske igre

Ob brskanju po njeni literaturi se me je dotaknila posebna pravljica za otroke. Gospa Saša Pavček piše namreč tudi pravljice in radijske igre. Ta njena pravljica, ki jo je tudi prinesla tudi s seboj na pogovor, ima naslov *Zakaj je polje jezero*. Govori o skrivnosti Cerkniškega jezera. Navdih za to pravljico ji je dala

Otroštvo je preživela na Krasu pri noni in nonu in od tam izvira njena ljubezen do narečij.

Ta njena pravljica ima naslov *Zakaj je polje jezero*.

pravljčarka in pevka, ki stanuje ob Cerkniškem jezeru, Ljuba Jenček. Sleđnja je naredila knjigo, kjer je zbrala narodno blago in različne pravljice. Gospo Pavček je prosila, da zapiše spremno besedo. In ker je Saša Pavček vedno vesela takšnih spodbud, saj jo le-te, kot pravi, prisilijo, da o nečem premišljuje, se je odločila, da nekaj napiše tudi sama.

Nato se je spomnila še svojega otroštva, kako je hodila ob jezero. Kot majhni deklici se ji je zdelo zelo ne navadno, kako enkrat jezero je in ga spet drugič zmanjka. Ugotovila je, da lahko ta spomin na otroštvo, ki ga je doživljala, začuti v tej pravljici.

Pravljica govori o deklici, ki je zelo občutljiva na krivice, ki se dogajajo v življenju različnim ljudem. Zlasti občutljiva je na socialne krivice. Deklica v pravljici neprestano joka zaradi krivic, ki se dogajajo na svetu, starši pa ji neprestano govorijo, naj že preneha jokati, saj se svet ne bo spremenil. Iz njenih solz tako nastane Cerkniško jezero. Ko deklica sreča svojega princa, sončnega fanta, ki ga preženejo s sončne gore v dolino, se združita v ljubezni, v Cerkniškem jezeru.

Pravljica je dobila znak kakovosti, zlato hruško, za priporočeno mladinsko literaturo. Po njej je bila posneta radijska igra.

Radio Slovenija je po vsebini te pravljice oz. radijske igre pripravil natečaj, v katerem so sodelovali višji razredi osnovne šole iz vse Slovenije.

Učenci so delali različne ilustracije, ki so bile nato razstavljene. In ko je naša sogovornica ujela zadnji dan razstave teh izdelkov, ki je bila na Radiu na Tavčarjevi v Ljubljani, jo je zelo pretreslo. Vsebinska teh ilustracij je bila osebno izpovedna in

je nagovarjala k večjemu poslušanju med seboj, bila je kot nekakšna prošnja, naj tem otrokom domači, šola in prijatelji bolj prisluhnejo. Zelo so jo pretresli tudi nekateri naslovi, kot npr. *Pustite me umreti*. Seveda niso bile vse slike žalostne, bile so tudi optimistične, vesele, z veliko vero v ljubezen in neko transformacijo človeka, ko spozna ljubezen svojega življenja ali ko se resnično preda katerikoli stvari, ki ga v življenju napolnjuje z ljubeznijo in s smislom bivanja. Ni bilo vse samo črnogledo, ampak je bila prikazana tudi druga plat. Ravno tako kot je v življenju, je ob tej pripovedi dodala gospa. Pavček, ko sta k sreči vedno dve plati.

... je tudi pesnica

Saša Pavček je tudi pesnica. Morda ima to že v krvi, pomagala je urediti očetovo pesniško zbirko *Angeli*, napisala je svojo zbirko *Obleci me v poljub*. Recitirala je pesem z naslovom: *Doktor, mene kri boli*.

Saša Pavček je seveda ... igralka!

To je njena pglavitna, prva stvar! Edini poklic je zanj njo igralski poklic, to je študirala, to je doštudirala, lahko bi se reklo, da je to njena obsesija, njena strast, radost, tudi trpljenje.

Edini poklic je zanj igralski poklic, to je njena strast, radost, tudi trpljenje.

... študij, tudi v tujini ... Pariz ... v času njenega študija ... danes

Študirala oziroma izpopolnjevala se je tudi v tujini, v Parizu. Z nami je delila mnenje o tem, kako države sprejemajo umetnike iz tujih držav, kako je Pariz v času njenega študija sprejemal umetnike s področja bivše Jugoslavije in kaj meni o tem, kako je s tem danes.

V Parizu je študirala v letu 1986. Takrat je prvič v življenju občutila, kaj pomeni, če te neka država, v katero prideš študirat in bivat, pojmuje po eni strani, v formalnem smislu, kot drugorazrednega državljana. Takrat seveda ni bilo Evropske unije v takšnem smislu, kot je danes, ko lahko hodimo po celi Evropi z

osebno izkaznico. Vsi državljani, ki niso pripadali Franciji, so se morali ob vstopu v državo postaviti v drugo vrsto. Na svoji koži je občutila podce-
njujoč odnos do tujcev. Medtem ko se ji je zdelo, da na šolah, na katere je hodila oziroma na katerih je študirala in pri javnih nastopih, to ni bilo tako močno prisotno. Študentom, ne glede na to, od kod so prihajali, so priznali to, kar se jim je zdelo dobro, in opozorili na to, kar se jim je zdelo slabo. Skratka, z njimi so delali veliko manj »v rokavicah«, kot to počnejo Slovenci pri nas. Ostri so bili v kritiki, dobrohotni v pohvalah. Brez dvoma je bil študij v tujini bogata izkušnja, ki bi jo priporočala prav vsakemu od nas.

Ob teh njenih razmišljanjih sem jo izzvala z vprašanjem o tem, kaj bi ona rekla vsem tistim, ki gredo študirat iz Slovenije z namenom, da bi v tujini tudi ostali. Kako bi jih prepričala, naj se vrnejo nazaj?

Po njenem mnenju je to seveda stvar osebne odločitve, tudi osebnega odnosa, odgovornosti do lastnih korenin, morda spoštovanja do tega, da ti je vendarle nekdo, če ne drugače, starši, država, družba, v celoti omogočal v glavnem brezplačno šolanje.

... materni jezik

Zdi se ji, da se osebno v svojem poklicu najlažje in najbolje izraža v maternem jeziku.

Brez slovenskega jezika ni prava ona.

Kot človek lahko

največ da v slovenskem prostoru in jo to tudi najbolj izpolnjuje. Vedno se je potrudila in se naučila tudi to, kar je morala delati v francoščini, vendar njen najljubši način izražanja ostaja v slovenščini.

... sodobni trendi občutenja ... tudi v umetnosti ...

Gospa Pavček meni, da si vsak izbere svojo lastno pot. Ugotavlja, da je neoliberalni kapitalizem v družbo prinesel več borbe za svoj lastni obstoj in manj občutka za družbo.

Po drugi strani opaža, da obstajajo skupine ljudi, ki so zelo empatični in razmišljajo drugače.

V nadaljevanju je to misel navezala na umetnost. Slednja je vedno bolj intuitivna, čustvena in čutna. Je prepletena, ni samo, recimo temu racionalno stališče do neke stvari, do slednje ima vselej tudi čustveni naboj. Seveda zagovarja čustveno, čutno in osebno prepričanje vsakega umetnika, ki se izraža. Objektivne resnice v umetnosti ne moremo določiti. Ima pa, po njenem mnenju, umetnost ravno zaradi intuicije tako velike, daljnosežnejše uvide in lahko družbi prinese veliko pozitivnega.

Kot primer je navedla dr. France Prešerna, ki je začel ustvarjati v času, ko slovenski jezik sploh ni bil razvit. S svojim programom, tako umetniškimi kot seveda tudi vizionarskimi, je pokazal, da je lahko slovenščina enakovredna ostalim jezikom, v katerih so pisali v dobi romantike (italijanski in nemški jezik), da je lahko slovenščina ravno tako lepa, da je mogoče napisati sonetni venec v jeziku, s katerim se potrjuje narodna identiteta. To je primer, kako lahko umetniška vizija dokaže, da ima umetnost zelo veliko moč in da neko delo, fantazija, vizija umetnika, morda dolgoročno ni nikoli izgubljena, če seveda obstajajo ljudje, ki znajo to prepoznati.

... profesorica na AGRFT ... pomen izobrazbe, profesionalnosti

Saša Pavček je zaposlena kot redna profesorica na AGRFT. Zaupala nam je, kaj meni o formalni izobrazbi in njeni vlogi na poti do uspeha.

Osebno misli, da ima izobrazba izjemno močno vlogo, in absolutno zagovarja profesionalizem. So primeri, zlasti v filmu, na televiziji, kjer lahko naravni talent v dobri vlogi, z dobrim režiserjem, s primernim sce-

narijem, zablesti in se lahko izkaže kot neverjeten igralski potencial, talent z izjemnimi vlogami. Misli pa, da je za dolgoročno delo profesionalnega igralca izobrazba – tako kot pri kateremkoli drugem poklicu, za katerega potrebuješ univerzitetno izobrazbo – nujno potrebna.

Poudarila je, da ne gre samo za to, da se človek izuri v nekih veščinah, gre tudi za širjenje nekih nujno potrebnih obzorij, ki jih igralec potrebuje za svoje delo. Po drugi strani je igralski poklic umetniški poklic, kjer brez talenta nekega razvoja ne moremo kompenzirati samo z delom. Potrebni so torej več elementov, od izobrazbe, dela, talenta, strasti, tudi odpovedovanja. Vsekakor pa je, kot je poudarila, absolutno na strani profesionalizma, izobraževanja.

Razkrila nam je svoja razmišljanja o tem, ali se ji zdi, da je prednost akademije tudi v širjenju socialne mreže, pridobivanju stikov, ki ti kasneje lahko pomagajo pri pridobivanju vlog, pri vzpostavljanju nekih novih vezi.

V času njene generacije je bilo morda lažje zato, ker je bila lažja pot v smislu razpoznavnosti. Profesorji so hodili na akademijo in videli študente na produkcijah in si tako ustvarjali mnenja. Danes je ogromno nekih dogodkov, število študentov se je povečalo. Borba za obstoj, da dobiš vlogo, da preživiš, je zelo težka in zato se včasih študentu zdi, da mora imeti zelo veliko mrež, da mora poznati tega ali onega. Njej osebno se to ne zdi potrebno.

Zdi se ji veliko bolj pomembno, da študent naredi dobro vlogo, da ima briljantne nastope, ker prav takšni nastopi ostanejo v spominu tistim, ki so jih oz. so te videli. Misli, da je ljudski glas o tem, kakšno energijo so dobili z odra, še vedno bolj prepri-

Ima pa, po njenem mnenju, umetnost ravno zaradi intuicije tako velike, daljnosežnejše uvide in lahko družbi prinese veliko pozitivnega.

čljiv kot pa samo poznavanje ljudi in t. i. socialne mreže.

... o kreativnem pisanju poezije, pripravljanju vlog

Na koncu je naša gostja spregovorila še o kreativnem procesu pisanja poezije in pripravljanja vlog.

Povedala nam je, da sta to dva različna procesa. Najprej nam je razkrila, kako poteka priprava na igro. Pri igranju namreč nekdo drug določa, kakšno in katero vlogo kdo igra. Vlogo je potrebno nato prebrati, preštudirati je potrebno besedilo in se pripraviti na prvo bralno vajo. Če je besedilo klasično, je potrebno raziskati, od kod izvira, kdo je avtor. Če je sodoben slovenski tekst, je potrebno pogledati in raziskati vse o avtorju, da lahko kasneje tekst postaviš v nek prostor. Nato se kot igralec lotiš razbiranja svoje vloge.

Naša sogovornica se najraje uri po metodah avstralske režiserke Lindy Davies, s katero je delala v ljubljanski Drami. Le-ta je imela posebno metodo vživljanja v besedilo. Skratka, v tem primeru je potrebno delati predvsem na polju tega, kar je v nezavesti, nezavednega, neracionalnega. To so vaje, pri katerih se igralec popolnoma sprosti in si poskušati zabeležiti samo osnovne asociacije.

Pri igrilstvu gre vedno za to, da svojo vlogo popolnoma ponotranjiš in se obenem prilagodiš celotni ekipi, režiserjem in vsem soigralcem. Na odru je najbolj poglobljen medseboj-

ni stik, vedno gre za prehajanje neke energije. Gre za akcijo in reakcijo. To je vedno timsko delo, ki mora biti usklajeno in je v veliki meri odvisno od mnogih faktorjev, nenazadnje zelo banalnih: dovolj časa, stres, število drugih obveznosti, predstav, ponovitev, gostovanj.

Pri filmu ali na televiziji vse poteka še hitreje, v rokah režiserja je še več stvari, on zmontira, izreže. Več svobode je po njenem mnenju absolutno pri igri na odru. Saša Pavček nam je zaupala, da ima igralec največ svobode pri monodramah, ki jih napiše sam, v njih igra, jih sam zrežira. V tem kontekstu je izpostavila Iztoka Mlakarja in njegove koncerte.

... komedija in tragedija

Leta 2011 je Saša Pavček igrala v filmu *Kruha in iger*, kjer je imela komično vlogo mame Jelke. Njene vloge v gledališču pa so tudi tragične. Predstavila je preskok med komedijo in tragedijo.

Po njenem mnenju je komedija samo drug obraz tragedije. Gre za isto stvar, le da je pogled na stvar drugačen. Težek dogodek se da pogledati z dveh strani in prvo pravilo komedije je, da igraš smrtno resno. Da vse jemlješ resno, z nekim občutkom, da je to komično preneseno. Ti preskoki se pojavijo v dramah, ko je vse zapakirano v eno, tako tragično kot komično.

Zdi se ji, da je življenje takšno, da se v nekem trenutku v enem človeku splete oboje, tragično in komično, da je to neka naravna prvina naših življenj.

vljenjske izkušnje, iz katerih človek črpa moč in optimizem.

Po drugi strani lahko človek na sebe vedno pogleda z veliko mero samironije. Njen vzor v komediji je bil Charlie Chaplin. V komediji je vedno obravnaval težke teme, npr. pojav fašizma. V tem je bil briljanten. Ob enem je bilo sporočilo v zaigrani komediji zelo ostra kritika situacij, sistemov, in hkrati je bila vsebina podana neskončno smešno (*Veliki Diktator*). Prav ta povezava se naši sogovornici Saši Pavček zdi krasna, občuduje sporočilo, pogum, prepričanje in otroško razigranost, veselje do življenja in nek humor.

S temi mislimi sva zaključili najin pogovor.

*

Naj ob zaključku pričujoče predstavitve zapišem, da je bila "moja" prireditev *Kulturni multipraktik* s Sašo Pavček zame zelo lepa, dragocena izkušnja. Prireditev je bila tudi dobro obiskana: pogovor je trajal eno šolsko uro, med samim pogovorom se je odvijal tudi dialog z občinstvom. Pogovor z mojo gostjo je potekal sproščeno, dovršeno, z mero humorja, igre, njene žive pripovedi; skozi njene odgovore na vprašanja, ki sem jih zanjo skrbno pripravila, se nam slikovito prikaže njeno razmišljanje o marsikateri dimenziji njenega ustvarjalnega dela in življenja.

Za prireditev sem prejela vrsto pozitivnih kritik, med drugim tudi s strani profesorice slovenskega jezika, kar me je tudi spodbudilo, da "moj" in obenem naš gimnazijski dogodek, *Kulturni multipraktik* s Sašo Pavček, širše predstavim tudi z objavo v reviji *Didakta*.

